Henrik Wergelands selvmordsforsøk

Utdrag av Yngvar Ustvedts bok om Wergeland

I sin bok om Henrik Wergeland forteller Yngvar Ustvedt utførlig om dikterens liv og skjebne. Hans ulykkelige forelskelse i Hulda Malthe er viet et lengre kapittel, der vi får lese om dikterens selvmordstanker og selvmordsforsøk gjennom Ustvedts egen beretning og sitater fra Wergelands dikt og brev.

Henrik og Hulda traff hverandre første gang på et ball julen 1826. Henrik forelsket seg i Hulda, men møtte overhodet ingen respons.

Ustvedt forteller:
På et nytt ball treffer han Hulda igjen. Og selv om hun er enda mindre imøtekommende enn før, bestemmer han seg for å fri: Hun har satt hans sinn i brann, revet det ut på avveier han ikke kommer fri av, forteller han til en venn. (s. 71)

Henrik bega seg så på frierferd til Hulda, som blankt avviste hans frieri. Umiddelbart etter skrev han diktet Idyl-Ode:

Hulda lo, da jeg viste
henne min Elskov, der glimret
gennem Tårer,
lig en Gartner, der rekker
glad Herskerinnen om Morgnen en
dugget Rose.

“Hvor lettsindig?” -- saa Hulda
talte -- “du blot mine Øine og
Leben elsker.”

Full av kjærlighetsorg holder Henrik seg hjemme på prestegården hele denne våren. Og tenker på henne, bare på henne. På hennes deilige ansikt, hennes fullkomne kropp. Hans lidenskap stiger til de mest svimlende høyder; han ser og føler henne overalt. (Ustvedt, s. 73)
[...]

Hulda Mathe (portrett gjengitt i Ustvedts biografi)

Henrik hadde vanskelige dager og netter. Han svingte voldsomt – fra lyse, håpefulle stemninger til det svarteste tungsinn. Fra lengsel etter henne og håp, til den mest absolutte håpløshet. Tanken om selvmord var fremme gang på gang, men også gleden over hennes skjønnhet og liv. Det diktet han skrev sommeren 1827 – “En sangfuld Sommermorgen paa Skreya” forteller om det – det er gjennomstrømmet av fryd over henne, ekstasen ved tanken om et favntak.

- Følelse – O lik det sagte
Stød som bragte
Verdnerne i sving, som lod
Sole gløde, Bølger svulme
av Prometheus’ Ild, som ulme
maa i Plantens blege Blod.

Men også døden er nærværende i dikt-syklusen, selvmordet; det frivillige blikk under dødens slør.

Hvelver sig ikke en Himmel, O Gud,
under din bølge?
Slumrer ei Skjebnen i Bølgens Skjød?

Kanskje er drukningsdøden ikke det riktige – er det riktigere å søke en avslutning ved å gå frivillig inn i den greske frihetskamp mot tyrkerne?

Dal, som Lyn paa Tordenvinge
Moslems Klinge
I mit Bryst!
- Hellas kaller! Se en Celte
vil blant Helte
søge sig en blodig Panne!
om min Gravhøis tause Side
vil sit hvide
Blomstslør Hylden vennlig folde.

Wergeland var stedt i den dypeste villrede, den mest tærende uvisshet. Hadde han noe håp? Ville det kunne bli noe med Hulda? Han måtte få en avgjørelse. Seire eller gå til grunne.

Han bestemmer seg for å snakke ut med henne – ikke så meget for å vinne henne, som for å få avbrutt den uvirksomme, passive tilstanden han er i. Sier hun nei igjen, vil han dra til Hellas og søke døden der som Byron hadde gjort for noen år siden. Gir hun derimot løfte om et ja, da

vil han, ja virkelig: da vil han straks stå frem for alteret i Eidsvolls kirke og i Huldas og hennes families nærvær ta Gud til vitne på at han bare vil gjøre godt i hele sitt liv. Så var hans plan. (s.76-77)

Dødsspranget

“Henriks skuffelse og sorg var så stor at han fór av sted mot elven, løp opp låvebroen og styrtet seg ut for den, med hodet først. Det så redde ut! Men Camilla og jeg var glade for at han var i live da han ble bragt opp på sitt værelse.”

Mange var øyenvitnene til det som hendte på blomsterfesten i Eidsvoll prestegård om ettermiddagen 26. juli 1827. Men få har fortalt om det.

Såvidt vites bare Wilhelmine Sissener fra en av nabogårdene, Brennsmark. Selv de mest skriveføre personer i Wergeland-familien tiet ettertrykkelig om Henriks forsøk på å ta sitt eget liv.

Før festen begynte, flere dager før, var det bestemt fra hans side at nå skulle det snakkes ut. Nå skulle han og Hulda gjøre det klart hvor de stod. Han visste at hun og hennes familie skulle kom til den årlige blomsterfesten Nicolai Wergeland pleide å arrangere i haven.

Hele dagen gikk han omkring i en oppspilt og nervøs tilstand. Han var åndsfraværende, det merket omgivelsene godt – litt omtåket, rar. Da det ble meddelt at nå kom familien Malthe, satte han i med en hul og bisarr latter. Selv sa han senere at han var totalt i sine følelsers vold – stolthet kjempet med forelskelse, lengsel etter å se henne stred med tvilen om hvor dette måtte bære hen.

“De voldsomste, mest forskjelligartede følelser gjennomkrysset mig i den grad at min forstand ikke formådde å beherske dem. Jeg lignet et skib som krenger i stormen, så at seilene og vimplene dryppes i vannet. Især den smertelige følelse av at jeg måtte gi min stolthet tapt, når jeg atter ville henvende mig til henne og bevisstheten om at jeg ikke ville kunne gjøre noe annet, gjorde mitt indre fullkomment likt et opprørt hav.

Litografi etter J. C. Møllers tegning 1839

Min lidenskap var vokst til en sådan høide at mitt hele vesen var aldeles oppløst i den. - Jeg var ikke mig selv mektig – vissheten om at alt var tapt kastet seg voldsomt inn i mine øvrige følelsers hvirvel.”

Da gjestene kom, ble Hulda Malthe valgt til ”blomsterdronning”. Henrik engasjerte henne for å åpne ballet – han var jo en slags vert. Men hun takket nei! Hun tok den første dansen med sin svoger. Etter at den var over, gikk Henrik bort til henne og spurte om å få en samtale med henne på tomannshånd.

“Nei takk,” sa hun igjen – hun “ville vel heller danse enn å lytte til hans lange taler.”

Ute av seg av skuffelse og pine fulgte han etter henne når hun gikk. Med et forstyrret uttrykk i ansiktet tryglet han henne om en samtale i enerom. “Nei!” sa hun da hun så hele festlyden hørte det. “Nei! Gå din vei!”

“Jeg hadde ikke ventet det: Hulda ville ikke gi mig ti minutter for hele mitt liv! Jeg fant det meget hårdt: halvt vanvittig aktet jeg ikke hennes bønn om intet å si: jeg kunne ikke erholde noen samtale i enerom – erindrer intet – jeg rakte Hulda min kjærlighet som en dugget rose: hun ga mig den igjen som vanvidds bedøvende valmue.”

Nå er det han utstøter et veldig brøl, styrter opp på prestegårdslåvens nye fem meter høye bro – og kaster seg utfor.

Huldas søster Lovise er den første som rekker frem for å hjelpe og forbinde. Bevisstløs blir Henrik båret inn i huset og opp på sitt værelse. Festen blir oppløst. Alle går hver til sitt – forferdet. Den spådom dikteren var kommet med i et av sin siste dikt, var åpenbart gått i oppfyllelse:

Stella! Se, hans Kjærligheds Rose
– nylig høirød og dugget –
er nu Dødens den hvite:
dens Dugg er
blodige Draaber!

Så ille var det ikke. Men ille nok.

“Det så redsomt ut,” sa Wilhelmine Sissener. Det var redsomt. Låvebroen var høy og steinene under den skarpe og farlige. Wergelands hensikt var helt åpenbart å ta sitt eget liv, om enn under nedsatt bevissthet. Han spøkte med det i erindringene senere. Men i virkeligheten så han på det som “den skrekkeligste av alle hendelser”.

“Jeg var gal, virkelig hjernegal – en nervesvingel betok mig, en vanviddsfunke fór gjennom min sjel og opplyste en skrekkelig plan, som lik et skummelt spøkelse trengte sig frem fra den – vannviddets forferdelige demon besatte mig.”

Doktor ble i alle fall tilkalt, sår forbundet, beroligende medisiner rekvirert, blant annet valeriana og vendelrot. Og Henrik kom seg, ble liggende sløv og tenke over det som hadde hendt. Etter en stund kunne han ikke begripe hvorledes han hadde kunnet gjøre som han gjorde. Det var ikke hans sunne, normale jeg som hadde handlet slik, det var han sikker på. Han hadde vært besatt på en eller annen måte.

“Jeg var et rov for fortvilelse, mine sanser gikk i villelse. Min handlemåte var et utbrudd av en sykdom: en sjelelig sykdom som også virket på legemet – jeg besvimte og bevisstløsheten lot sig bare fordrive av legemidler. Jeg styrtet i avgrunnen, jeg handlet uten overlegg.”

“- Jeg var avsindig – o mere enn avsindig!”

Rene ord for pengene. Ingen kan være i tvil om at Wergeland befant seg svært nær grensen til det psykotiske denne dagen. Og hva verre var: Han fortsatte å gjennomleve øyeblikk av full sinnsforvirring også i dagene etter selvmordsforsøket. Mest ønsket han å dø, forsvinne, bli borte. Men han hadde også stunder da han følte at han var sinnsforvirret og sprøyte gal.

“Jeg har øieblikk da alle ting, alle ideer krysser hverandre på en gang, da alt svever for mig som i en tåke. Ja, jeg har øieblikk da jeg ikke kan vurdere mine skritt, og da jeg ikke vet om hva som er virkelig og hva som er en drøm, da alt blandes. Da er jeg aldeles sløv og likegyldig, der ligger en kald rimfrost om hjertet. Alt er forbi, alt! – alle planer og forventninger – alt er fortapt!”

Slik også i et brev han sendte Huldas mor noen dager etter selvmordsforsøket. “Alt er tapt – jeg er avsindig!”

Diktningen ble redningen

Mørk er min Sjel, som Mjøsen,
naar aarle
sortlokket Bølge, træt udaf Nattens
Kamp, under Skreyas Taageskjold
bugner, og Lommene hyle –

En tung tid for Wergeland, høsten 1827.

Lange tider av sykkelig depresjon. Han følte hvorledes “Sortfjedret Kummer kradser i Hjertet”, gråt derfor meget – av sorg og pine, men også av skyldfølelse og anger. Han ble hurtig på det rene med at han hadde påført andre mennesker lidelser. Han skrev og ba om tilgivelse. (s. 80)

[...]

Depresjonen varer i uke etter uke. Han er som sunket ned i et mørke han ikke finner ut av. 26. august – en måned etter selvmordsforsøket – skriver han til Hulda og ber om tilgivelse. Noe bedre står det til med ham, men ikke mye: hans skjebne er å gå lutter gledesløse dager i møte. Han gyser når han tenker på det som skjedde på blomsterfesten og fremholder at det skyldes hans sjelelige sykdom. (s. 81)

[...]

Vesentlig var at han overvant sin krise. Han reddet seg ved å dikte. (s. 83)

Utdragene er hentet fra Yngvar Ustvedts bok: Henrik Wergeland: en biografi. Gyldendal 2008. Utgitt første gang i 1994.

Teksten er gjengitt med velvillig tillatelse fra Gyldendal Norsk Forlag AS.

(Utdragene er satt sammen av Kirsti Amundsen, Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging)